

SELKÓRINN

ásamt

Friðriki Vigni Stefánssyni

Bach-tónleikar

í

Kristskirkju

13. mars 1994
kl. 17⁰⁰

Stjórnandi

Jón Karl Einarsson

Johann Sebastian Bach (f. 1685) naut einkum vinsælda á sinni tíð sem afburðasnjall orgel- og hapsíkordleikari, en hann starfaði jafnan sem organisti eða tónlistarstjóri við kirkjur eða í þjónustu hirðar. Hann fékk sitt fyrsta embætti aðeins átján ára gamall sem organisti í Arnstadt. Þar vann hann í nokkur ár en starfaði svo í áratug sem hirðorganisti í Weimar og síðan sem tónlistarstjóri kjölfurstans af Anhalt-Köthen. Síðasta embætti hans var starf kantors í Leipzig. Þar vann hann um áratugaskeið — til dauðadags 1750. Bach var fjölskyldumaður, tvíkvæntur, tuttugu barna faðir, en tíu þeirra komust á legg. Nokkrir synir hans, sem og margir frændur, bæði eldri og yngri en Johann Sebastian, voru í fremstu röð tónlistarmanna á sinni tíð.

Efnisskrá:

Preludia og fuga í c-moll

Flytjandi: Friðrik Vignir Stefánsson

Tónsmíðar voru jafnan hluti af starfsskyldu Bachs. Þó að samtíðarmönnum hafi þótt mest til um hljóðfæraleik hans, og fundist tónsmíðarnar nokkuð gamaldags — til dæmis miðað við verk sonanna — þá er víst að á nítjándu og tuttugustu öld hefur snilld Johanns Sebastians Bach verið höfð í hávegum. Orð Bachs um aðferð sína lýsa afstöðu hans: „Ég hef purft að leggja hart að mér, hver sem gerir það getur náð jafnlangt.“ En það hefur orðið bið á fólk sem getur lagt jafnhart að sér. Hann telst nú hiklaust merkasta tónskáld barokktímans, sem þó skartar ekki minni mönnum en Händel og Vivaldi. Og þar með situr hann stöðugur á virðingarsessi sem eitt fremsta tónskálda allra tíma.

Sálmsforleikur að Jesu, meine Freude

Flytjandi: Friðrik Vignir Stefánsson

Í verkum sínum felldi Bach saman og endurskapaði fjölbreyttan stíl og margvísleg tónlistarform samtíðar sinnar og fram á þennan dag er hann áhrifaþvaldur og lærimeistari þeirra sem fást við kontrapúnt. Verk hans skipta hundruðum en talið er að aðeins helmingur þeirra hafi varðveisit. Einna þekktust eru stærstu kórverkin, Jóhannesarpassíán, Matteusarpassíán, Jólaóratoríán og H-moll messan. En fjölbreytni verka Bachs er með ólíkindum, hann samdi kantötur fyrir alla helgidaga kirkjuársins, sálmaforleiki, tokkötur og fúgur fyrir orgel, fiðlukonserta, kammertónlist og hljómsveitarverk.

Jesu, meine Freude

Flytjendur: Selkórinna

Skömmu eftir að Jóhannes Sebastian Bach fluttist til Leipzig, virðist sem honum hafi verið falið að semja móttetu til minningar um Jóhönnu Maríu Kase, eiginkonu póstmeistarans í borginni. Mótettan var fyrst flutt á minningarárhöfni í Nikolasarkirkju, 18. júlí, 1723. Aðstæðurnar einar sér hafa varla snortið tónskáldið djúpt, en þær löðuðu þó fram tónverk sem er einna persónulegast af öllum verkum Bachs og er líka einkar hagleg smið að uppbryggingu.

Preludia og fuga í a-moll

Flytjandi: Friðrik Vignir Stefánsson

Jesu, meine Freude er lengsta móttetta Bachs og þeirra stílhreinust. Hún er skrifuð fyrir fimm radda kór með bassafylgirödd (*basso continuo*). Mótettan er svipmikið verk fyrir margra hluta sakir. Þar má einkum nefna tvennt: Í fyrsta lagi óvenjulega röddun. Hún er víðast kristaltær en þó mjög flókin á köflum. Sérstakur svipur raddirslunnar helgast af því hvernig Bach gefur margslungnum kontrapúnkti aðalkaflanna (2., 6. og 10.) hljómræman grunn, og af því hve framrás laglímu einstakra radda er hrein og bein í verkinu öllu, jafnvel í einföldustu kórlögum.

nánar en í öðrum verkum sem Bach vann um svipað leyti, og úr verður hárnákvæmt heildarsamræmi í niðurröðun og gerð sem tengist boðskap verksins. Þannig tengast tónlist og guðfræði órjúfanlegum böndum í verkinu. Textinn er til skiptis erindi úr sálmi eftir Johann Franck og valin ritningarárð úr Rómverjabréfi Páls postula. Sálmur Francks er saminn árið 1653, skömmu eftir að hörmungum 30 ára stríðsins linnti. Sá illvígí ófriður er í bakgrunni sálmsins sem dæmi um tryllta veröld þar sem fjandinn er laus. En Franck hafnar trausti á þessa veröld, og heitir því að vinna sín verk ótrauður og glaður undir verndarhendi Krists. Texti Páls, sem Bach fléttar inn í verkið, er lýsing á því hvernig þeir sem trúá á Krist eru í trú sinni hafnir yfir dauða holdsins og verða í eðli sínu andlegir.

Einfalt dæmi um formfestu verksins má sjá af því hvernig fyrsti kaflinn samsvarar hinum síðasta, hvorir tveggju eru fjögurra radda kóralar; næst-fyrsti kaflinn samsvarar svo hinum næst-síðasta, báðir eru fimm radda móttetur. Hápunktur og rúmfræðileg miðja verksins eru í sjötta kafla þess, fimm radda fúgu, þar sem boðskap verksins er þjappað saman í orðum Páls: „En þér eruð ekki holdsins menn, heldur andans menn“ Par er lína hverrar raddir sjálfstæð, en saman mynda þær kraftmikinn samhljóum. Segja má að þar sé kominn eins konar eftirmynnd í tónum af heildarboðskapnum: Af mannlegri reynslu, þjáningum og gleði holdsins, getur sprottið listræn staðfesting á andlegri tilveru.

Ofangreind umsjöllun styðst við Íslenska alfræðibók Arnar og Örlygs, Encyclopaediæ Britanicu og við kynningu John Eliot Gardiners á móttettunni með geisladiski þar sem Gardiner stjórnar flutningi á Bach-mótettum (Erato Disques, 1993).

Til hægðarauka og gamans fyrir áheyrendur fylgir hér að neðan lausleg snörun á texta móttunnar sem *Selkórrinn* syngur í dag. Hér er vitaskuld ekki um alvarlega tilraun til þýðingar að ræða. Dr. Sigurjóni Arna Eyjólfssyni er þakkað fyrir aðstoð og góðar ábendingar. Tilvitnanir í Rómverjabréf eru skýrðar með samsvarandi ritningarárum íslenskrar Bíblíu.

SJG

1) 4 radda kórall. Úr sálmi Jóhanns Franck

Jesu, meine Freude.
Meines Herzens Weide,
Jesu, meine Zier.
Ach wie lang, ach, lange,
Ist dem Herzen bange,
Und verlangt nach dir!
Gottes Lamm, mein Bräutigam,
Außer dir soll mir auf Erden
Nichts sonst lieber werden.

Jesús gleði míni
unaður hjarta míns
Jesú, prýði míni.
Ó hve lengi, ó löngum,
er hjartanu órótt
og það lengir eftir þér
Guðs-lamb, brúðgumi minn
án þín verður á jörðu
ekkert mér kært.

2) 5 radda móttetta. Úr bréfi Páls til Rómverja, 8,1 og 8,4

Es ist nun nichts verdammliches
an denen die in Christo Jesu sind
die nicht nach dem Fleische wandeln
sondern nach dem Geist.

Nú er því engin fordæming
fyrir þá sem tilheyra Kristi Jesú.
Sem lifa ekki eftir holdi
heldur eftir anda.

3) 5 radda kórall. Franck

Unter deinem Schirmen
Bin ich vor den Stürmen
Aller Feinde frei
Laß den Satan wittern,
Laß den Feind erbittern,
Mir steht Jesus bei!
Ob es itzt gleich kracht und blitzt,
Ob gleich Sünd und Hölle schreken;
Jesus will mich dekken.

Í þínu skjóli
er ég fyrir áhlaupum
allra óvina óhultur.
Lát djöfulinn djöflast,
Lát óvininn fyllast heift,
Jesús stendur með mér.
Þó bæði bresti og leiftri,
þó bæði synd og hel ógni,
þá skýlir Jesús mér.

4) 3 radda móttetta. Róm. 8,2

Flytjendur: Soffía Ásgeirs Óskarsdóttir, Guðrún E. Gunnarsdóttir og Inga Erlingsdóttir
Denn das Gesetz des Geistes, der da lebendig
machet in Christo Jesu, hat mich frei gemacht
von dem Gesetz Sünder und des Todes.

Lögmál lífsins anda, hefur í Kristi Jesú
frelsað þig frá lögmáli
syndarinnar og dauðans.

5) 5 radda kórall. Franck

Trotz dem alten Drachen,
Trotz dem Todes Rachen,
Trotz der Furcht dazu.
Tobe Welt und springe,
Ich steh hier und singe
In gar sichrer Ruh.
Gottes Macht hält mich in Acht;
Erd und Abgrund muß verstummen,
Ob sie noch so brummen.

Þrátt fyrir gamla drekann,
þrátt fyrir skolta dauðans,
þrátt fyrir óttann við þetta.
Þó heimurinn tryllist og hamist
stend ég hér og syng
í alveg fullkominni ró.
Vegna máttar Guðs er ég ótrauður.
Jörð og undirheimar verða að þagna
þó í þeim drynji.

6) 5 radda fúga. Róm. 8,9

Ihr aber seid nicht fleischlich,
sondern geistlich,
so anders Gottes Geist in euch wohnet,
Wer aber Christi Geist nicht hat,
der ist nich sein.

En þér eruð ekki holdsins menn
heldur andans menn
þar sem andi Guðs býr í yður.
En hafi einhver ekki anda Krists,
þá er sá ekki Hans.

7) 4 radda kórrall. Franck

Weg mit alles Schätze,
Du bist mein Ergötzen,
Jesu meine Lust!
Weg, ihr eitlen Ehren,
Ich mag euch nicht hören,
Bleibt mir unbewußt!
Elend, Not, Kreuz, Schmach und Tod
Soll mich, ob ich viel muß leiden,
Nicht von Jesu scheiden.

Burt með heimsins gæði.
Þú ert fjársjóður minn,
Jesús unaður minn.
Burt þið fánýtu vegtyllur
Ég vil ekki heyra í ykkur
verið mér ókunnar.
Eymd, neyð, kross, smán og dauði
munu ekki, þó ég þurfi mikið að líða,
skilja mig frá Jesú.

8) Mótetta. Róm. 8.10

Flyttjandi: Guðrún Hafsteinsdóttir, Helga Hafsteinsdóttir og Inga Erlingsdóttir
So aber Christus in euch ist, so ist der Leib
zwar tot um der Sünde willen. Der Geist aber
ist das Leben um der Gerechtigkeit willen

Ef Kristur er í yður, þá er líkaminn að
sönnu dauður vegna syndarinnar. En
andinn veitir hlíf vegna réttlætisins.

9) 4 radda kórrall. Franck

Flyttjendur: Guðrún E. Gunnarsdóttir, Soffía Ásgeirs Óskarsdóttir, Inga Erlingsdóttir og
Stefán Hermannsson

Gute nacht o Wesen,
Das die Welt erlesen,
Mir gefällt du nicht!
Gute Nacht, ihr Sünden,
Bleibet weit dahinten,
Kommt nicht mehr ans Licht!
Gute Nacht, du Stolz und Pracht,
Dir sei ganz, du Lasterleben,
Gute Nacht gegeben!

Vertu sael, jarðneska tilvera
sem veröldin veitir.
Mér fellur þú ekki.
Vertu sael, synd,
Vertu mér fjarri.
Kom ei meir í ljós.
Verið sael, stolt og prýði!
Þér sé, þú lastalíf,
boðin góð nött.

10) 5 radda móttetta. Róm. 8.11

So nun der Geist des, der Jesum
von den Toten aufwecket hat, in euch wohnet,
so wird auch derselbige der Christum,
von den Toten auferwecket hat,
eure sterblichen Leiber lebendig machen
um des Willen, daß sein Geist in euch wohent.

Ef andi hans, sem vakti Jesú
frá dauðum, býr í yður;
þá mun hann, sem vakti Krist
frá dauðum, einnig gjöra
dauðlega líkami yðar lifandi
með anda sínum, sem í yður býr

11) 4 radda kórrall. Franck

Weicht, ihr Trauergeister,
Denn mein Freudenmeister,
Jesus, tritt herein.
Denen, die Gott lieben,
Muß auch ihr Betrüben
Lauter Wonne sein.
Duld ich schon hier Spott und Hohn,
Denen bleibst du auch im Leide,
Jesus, meine Freude.

Víkið, sorgarandar,
því að gleðigjafi minn
Jesús kemur hingað.
Þeim, sem elskar Guð,
munu allar sorgir,
verða hreinn unaður.
Ég þoli hér háð og spott,
Pannig ert þú í þjáningum mínum,
Jesús, gleði míni.

Mótetta: Tónverk fyrir samhljóma raddir, venjulega við ritningarárð fyrir kirkjusöng.

Kórrall: Sálmalag (oft einfalt í einni rödd) eða tónverk sem byggist á slíku lagi. Á upphaf í þýskri siðbóti.

Fúga: Margradda tónverk. Þar sem stef, eitt eða fleiri, eru síendurtekin, færast frá einni rödd til annarrar og hljóma saman eftir reglum kontrapúntsins.

Selkóinn 1994

Sópran:

*Fríða Kristinsdóttir
Guðrún E. Gunnarsdóttir
Hafdís Hafsteinsdóttir
Hekla Pálsdóttir
Hildur Bjarnadóttir
Inga Erlingsdóttir
Inger Steinsson
Kristjana Stefánsdóttir
Laufey Þórðardóttir
Nanna Guðmundsdóttir
Pála H. Jónsdóttir
Rannveig Ívarsdóttir
Soffía Ásgeirs Óskarsdóttir
Vilborg Hafsteinsdóttir
Þórhildur Garðarsdóttir
Þórunn Ólafsdóttir*

Alt:

*Anna Haraldsdóttir
Anna Stefánsdóttir
Birna E Óskarsdóttir
Guðrún Hafsteinsdóttir
Guðrún Sigbórsdóttir
Helga Hafsteinsdóttir
Jóna Borg Jónsdóttir
Margrét R. Jónsdóttir*

*Mariá Guðmundsdóttir
Maríanna Haraldsdóttir
Þóra Björg Álfþórsdóttir
Æsa Strand Viðarsdóttir*

Tenór:

*Agnar Hannesson Johns
Björgvin Þórðarson
Haraldur Þráinsson
Jóhann Thoroddsen
Kári Einarsson
Páll Þorgeirsson
Sigurður J. Grétarsson
Skúli Þór Magnússon*

Bassi:

*Guðmundur Sigurðsson
Jóhannes Þór Skúlason
Ludvig Guðmundsson
Reynir Jóhannesson
Sigurður Geirsson
Sigurður Trausti Kjartansson
Stefán Hermannsson
Svavar Björnsson*